

OŠ Vis – važan društveni potencijal i zamašnjak lokalnog razvoja: primjer dobre prakse projekta “Turistička kultura” - projekt “Crkve i utvrde otoka Visa”

Anela Borčić

OŠ Vis, Vis

os-vis-001@skole.t-com.hr

Uvod

Osnovna škola Vis inicijator je projekta Turistička kultura i njegov glavni „praktikum“. Činjenica da djeluje na otoku, u prirodnom i prenesenom smislu, ističe potencijal škole kao institucije u lokalnom razvoju te potrebe za vrednovanjem i afirmacijom rezultata pojedinih ostvarenih projekata. Taj cilj ostvariv je isključivo kroz dobro uređeno partnerstvo svih dionika. Brojni projekti i respektabilne publikacije, koje se može okarakterizirati bogatom izdavačkom djelatnošću škole, rezultat su bavljenja baštinom. Njima prethode projekti različitog opsega, trajanja i načina rada, a ostvareni su u suradnji s različitim suradnicima: mještanima, gostima, različitim razinama uprave, političarima, predstavnicima gospodarstva i turizma, civilnog društva, sa znanstvenim i visokoškolskim institucijama te brojnim drugim domaćim i inozemnim partnerima. Koristeći izuzetno baštinsko bogatstvo otoka, škola je prepoznata kao mjesto osvještavanja lokalne i nacionalne pripadnosti te rasadnik ljubavi prema tradiciji, kulturi i povijesti otoka. Cilj izvan-nastavnih aktivnosti Škole je razviti pri tom kod učenika kreativnost i poduzetništvo. Uz uvođenje Baštinskog kao projektnog dana škole, dosad su ostvareni i slijedeći projekti vezani za baštinu: *Škoj na pjat* - trogodišnji projekt koji je završen istoimenom knjigom u kojoj su predstavljeni recepti i običaji otoka; projekt *Crkve i utvrde otoka Visa* (ovdje detaljno predstavljen); *projekt likovnih radionica kroz cikluse: Zima na otoku, Proljeće na otoku, Ljeto na otoku* te novi trogodišnji ciklus: *Zemlja, Zrak i Voda* (naše likovne radionice crpe svoje motive također iz baštine otoka, a provode se u suradnji s ALU Sveučilišta u Zagrebu); *Legende otoka Visa* koji je objedinjen istoimenom knjigom priča i legendi iz više prošlosti. Priče su sakupili učenici, a knjiga je ilustrirana njihovim radovima proizašlim s likovnih radionica Škole. U projektu *Rogač* istražena je tradicijska prehrana otoka, a rezultat rada je knjižica *Recepti od rogača*. U ovom projektu je nastala i osmišljena tematska turistička tura po otoku. U projektu *Renesansni ljetnikovci grada Visa* učenici su upoznali renesansne vrtove grada Visa i predstavili ih javnosti kroz PP prezentaciju. Projekt *Zavičajni muzej (viška konoba)* je pokrenut s ciljem očuvanja tradicionalnih vrijednosti vinogradarstva. Danas je smješten na prvom katu Škole i sastoji se od brojnih predmeta koji su korišteni u vinarstvu i vinogradarstvu kraja. Posljednji u nizu je projekt *Srdela* kojim se kod učenika kroz čitavu proteklu godinu razvijalo svijest o važnosti ribarstva za povijesni identitet otoka Visa.

Projekt Crkve i utvrde otoka Visa

Uvod

Istraživanje crkvi i utvrda nametnulo se zbog njihovog velikog broja na otoku te njihove starosti i vrijednosti. Obuhvaćeni sakralni objekti predstavljeni u projektu (27 crkvi) svjedoče o kršćanskom opredjeljenju otočana još od ranog srednjeg vijeka, dok su obrambene građevine (16 istraženih) bile zanimljive kao utočišta od gusara i ostalih uljeza s mora.

Područje kulturne baštine otoka Visa je slabo istraženo u literaturi i znanstvenim radovima što je u Školi prepoznato kao poticaj izradi i ovog Projekta s ciljem njenog očuvanja.

1. Cilj i problemi

Ponukani lošim stanjem u kojem se nalaze stare i vrijedne građevine našega otoka te nedostatkom literature o njima, u Školi je pokrenut projekt *Crkve i utvrde otoka Visa*.

Namjera je bila predstaviti crkve i utvrde otoka te ukazati na nužnost njihove obnove kroz izložbu fotografija, izradu keramičkih suvenira te izdavanje brošure s fotografijama i popratnim tekstovima. Radom na projektu (obilaženjem i fotografiranjem objekata, izradom keramičkih suvenira, oslikavanjem keramičkih tanjura dječjim doživljajima viških crkvi, prikupljanjem podataka o građevinama...), kod učenika se razvijala kreativnost, ljubav prema baštini te poduzetnički duh.

2. Obrazloženje teme

Učenici usvajaju osnovna znanja o svojoj kulturnoj baštini (materijalnoj i nematerijalnoj) te osvješćuju identitet i blago kraja u kojem žive. Upoznavanjem zavičajne baštine stječu elementarna znanja koja im omogućavaju da postanu mali turistički vodiči po otoku i da naučeno (osviješteno) upotrijebe za turističku promidžbu (izložba fotografija, izrada turističke brošure). Učenici razvijaju svijest o pripadnosti svojoj kulturi. Izrađivanjem suvenira crkava i utvrda u glini koju bojaju i peku dobivaju se unikatni i prepoznatljivi suveniri koji mogu kvalitetno nadopuniti turističku ponudu otoka. Na taj način stječu svijest o mogućem samostalnom privređivanju (razvoj malog poduzetništva). Zahvaljujući ovom projektu, danas u Školi imamo postavljenu izložbu, brošuru Crkve i utvrde otoka Visa na hrvatskom i engleskom jeziku, interaktivni CD, osmišljene suvenire te osmišljenu moguću turističku turu po otoku u kojoj su učenici u ulozi vodiča.

3. Metodologija

U školskoj godini 2006./2007. prikupljeni su podaci i zanimljivosti o crkvama i utverdama otoka Visa te dokumentacija o njihovom nastanku, upotrebi i današnjem stanju:

- osmaši i zadrugari s učiteljem povijesti i zemljopisa obilaze lokacije i fotografiraju

četrdesetak starih građevina na otoku.

- Istražuju promotivne materijale turističkih agencija otoka o starim građevinama te proučavaju postojeću stručnu literaturu: *Viški spomenici* (Split, 1968.), čiji su autori B. Gabričević, C. Fisković, N. Božanić-Bezić i A. Cvitanić; te tekstove iz časopisa *Hrvatska zora* (br. 3, 17/18, 38, 39, 41).
- Dio zadrugara sastavlja plan za izradu brošure i multimedijalnog CD-a s fotografijama i tekstovima o crkvama i utvrdama.
- Dio zadrugara s učiteljem informatike uređuje, lektorira, korigira i obrađuje prikupljene materijale te obrađuje slike.
- Grupa malih keramičara s učiteljem likovne kulture izrađuje suvenire s motivima starih crkava i utvrda.
- Malim upitnikom ispitano je mišljenje lokalnog stanovništva o povijesti, današnjem stanju i mogućoj obnovi tih objekata.
- Skupina zadrugara obrađuje podatke iz upitnika (rezultat: odgovarajući grafikoni i tabele).
- Projekt se prezentira Turističkoj zajednici grada Visa i predstavnicima Grada te se nastoji prikupiti sredstva za njegovu realizaciju.
- Po završetku rada na projektu obaviješteni su mediji.
- Javna prezentacija projekta.

4. Rezultati

4.1. Istraživanje na terenu

U proljeće 2006. istraženo je (fotografrani su te prikupljeni podaci) ukupno 43 objekta. Od toga je 27 crkvi, a 16 utvrda i kula.

a) Starost objekata

Najstariji objekti datiraju iz XI./XII. stoljeća, a mnogi od njih imaju temelje još u ranoj romanici. Kako su uglavnom nastajali od XIV. pa sve do XIX. stoljeća, uočava se prisutnost romaničkog, gotičkog, a ponegdje čak i baroknog stila. Većina crkvi izgrađena je donacijama samih Višana koji su bili uključeni u razne bratovštine te bili obvezni graditi i brinuti za crkve na otoku.

U Tablici br. 1 nalazi se prikaz nastanka objekata. Najviše je crkvi nastalo između XVI. i XVIII. stoljeća, dok su utvrde mahom građene u XVII. (obrana od Turaka i gusara) i XIX. stoljeću (većinu su izgradili Englezi koji su tada zaposjeli otok).

Tablica 1. Starost objekata

Stoljeće:	XI./XII.	XIV.	XV.	XVI.	XVII.	XVIII.	XIX.	XX.	UKUPNO
CRKVE	2	4	4	6	3	6	0	1	27
UTVRDE	0	0	1	3	6	1	5	0	16
Stoljeće:	XI./XII.	XIV.	XV.	XVI.	XVII.	XVIII.	XIX.	XX.	UKUPNO
CRKVE	2	4	4	6	3	6	0	1	27

b) Korištenje objekata

Od 43 objekta, 11 ih se redovito koristi i danas. Sedam župnih crkvi koristi se za održavanje misnih svetkovina. U *Kaštelu* u Komiži smješten je Ribarski muzej, u *Bateriji* u Visu nalazi se Arheološki muzej, a ostale dvije kule su u privatnom vlasništvu te se koriste za stanovanje.

Tablica 2. Korištenje objekata.

	U UPOTREBI	POVREMENO	NIJE U UPOTREBI	RUŠEVINA	UKUPNO
CRKVE	7	13	5	2	27
UTVRDE	4	0	7	5	16

4.2. Izložba fotografija

Fotografije crkvi i utvrda koje su nastale tijekom našeg istraživanja na terenu prikazane su prvi put na izložbi u Domu kulture u Visu povodom obilježavanja Dana grada, 23. travnja 2007. godine. Izložba je bila otvorena od 19. do 27. travnja 2007. tako da ju je mogla vidjeti većina građana.

Ista izložba je postavljena i u Gradskoj čitaonici u Komiži od 6. do 14. srpnja 2007. godine.

Otvaranje izložbe 19. travnja 2007. godine u Domu kulture grada Visa.

4.3. Poznavanje objekata

U rujnu 2007. godine sastavljen je mali upitnik kojim se htjelo ispitati mišljenje lokalnog stanovništva (uglavnom roditelja učenika naše škole) o povijesti, današnjem stanju i mogućoj obnovi starih crkvi i utvrda otoka. Podijeljeno je 70 anketnih listića, a vraćeno ih je samo 35. Broj vraćenih listića ukazuje na nezainteresiranost lokalnog stanovništva za tu tematiku.

Od obrađenih 35 upitnika, pokazalo se da je 82,8% ispitanih znalo imenovati svih šest traženih crkvi, 11,4% imenovalo je manje od 6 traženih, a 3,5% niti jednu crkvu. Na

isto pitanje za utvrde rezultati su sljedeći: 37,1% ispitanih imenovalo je svih šest utvrda, 37,1% imenovalo je manje od 6 traženih, a 22,8% nije navelo niti jedno ime utvrda.

Tabela 4. Poznavanje samih objekata i njihove povijesti.

Odgovor	DA	UGLAVNOM	NE	NE ZNAM
Pitanje				
Znate li kada su sagrađene te građevine?	5,7 %	51,5%	31,4%	14,2%

Tabela 5. Mišljenje o sadašnjem stanju objekata.

Odgovor	DA	UGLAVNOM	NE	NE ZNAM
Pitanje				
Smatrate li da otočani dovoljno poznaju crkve i utv. otoka Visa?	3,5%	34,2%	57,1%	2,9%
Da li ste zadovoljni stanjem tih građevina danas?	8,5%	17,1%	68,5%	5,7%
Smatrate li da su one zanemareni dio kulturnog blaga otoka Visa?	65,7%	22,8%	3,5%	8,5%
Da li ih treba iskoristiti u turističke svrhe?	82,8%	5,7%	8,5%	3,5%
Da li je to učinjeno do sada?	3,5%	8,5%	85,7%	0%

Na pitanje “Tko je odgovoran za održavanje tih građevina?” 57, 1% ispitanika odgovorilo je da su podjednako odgovorni Grad Vis, Županija te Ministarstvo kulture RH. Samo 25% ispitanika imalo je konkretne prijedloge za prenamjenu objekata, i to mahom utvrda. Neki od najzanimljivijih prijedloga za prenamjenu, odnosno popularizaciju su:

- organiziranje turističkih obilazaka tih objekata
- postavljanje informativnih tabli i putokaza
- uređivanje izletničkih staza do njih
- održavanje koncerata, izložbi, likovnih, kazališnih i plesnih radionica te kulturnih kolonija u tim građevinama

- prenamjena utvrda u disko klubove, hotele, restorane, vidikovce...
- osnivanje muzeja vinogradarstva i povijesti otoka.

4.4. Izdavanje brošure i multimedijalnog CD-a

Brošura i multimedijalni CD trebali su poslužiti kao mali vodiči kroz povijest Visa. I brošura i CD sadržavaju fotografije svih objekata s malim povijesnim pregledom, kartu Visa s označenim lokacijama te kratku povijest otoka Visa. Brošura je u mekom uvezu formata B5, ima 50 stranica s fotografijama u boji, uvod i povijesni pregled. Multimedijalni CD sadrži iste podatke kao i brošura.

4.5. Izrada suvenira

Grupa zadrugara keramičara s učiteljem likovne kulture i mentorima izrađivala je u dvije etape suvenire s motivima starih crkava. Osmišljene su dvije vrste suvenira: ukrasni keramički tanjuri i minijature otočnih crkvi. Suveniri su oblikovani u bijeloj glini, oslikani keramičkim bojama i glazirani prozirnom glazurom. Planirano je nastaviti s izradom suvenira s ciljem da oni postanu prepoznatljivi novi proizvod Učeničke zadruge Issa OŠ Vis.

Zadrugari crtaju motive viških crkvice i utvrda na keramičkim tanjurima.

5. Rasprava

Vidljivo je da su od 1968., od kad ih prati stručna literatura, neki objekti ipak obnovljeni. Ovim projektom htjelo se zabilježiti njihovo današnje stanje i dobiti prijedloge za obnovu, odnosno njihovu veću iskoristivost u budućnosti.

Uočeno je da ne postoji niti jedna (turistička) brošura koja se bavi našom temom, a slično je i sa suvenirima. UZ Issa OŠ Vis trudila se dati svoj doprinos na tom polju pa je

stoga 2006. godine izrađena knjiga recepata i običaja otoka Visa *Škoj na pjat*. Pokrenuta je i izrada keramičkih suvenira, te minijatura najstarijih otočkih crkvice.

Jedan od ciljeva je doprinijeti većoj zainteresiranosti otočana, Grada i Turističke zajednice. Smatramo da će projekt biti poticaj za daljnju obnovu i korištenje tih objekata.

6. Sažetak i zaključak

Rad na projektu trajao je gotovo godinu dana i u njega su uključeni gotovo svi učitelji i učenici Škole. Radeći na njemu, doprinijeli smo razvoju zavičaja i osviještenosti ljudi u njemu. Učenici su se naučili organizirati poslove, dijeliti zaduženja, donositi odluke i prikupljati sredstva za projekte. Kroz istraživanje je otkrivena i nova riznica, građa budućeg projekta. To su liturgijski predmeti (pozlaćene misnice, ciborij - poklon cara Josipa, vrijedna zbirka knjiga iz XVIII. st.) koji se kriju u ormarima viških sakristija. Dobivena je i ideja za novi suvenir: medaljon s detaljima s grbova koji se nalaze na obiteljskim kućama nekadašnjeg viškog plemstva.

Literatura

1. Biličić, V. Spomenici kulture i duh vremena // Hrvatska zora: glasilo ogranka Matice Hrvatske Vis. Godište II, 3(1992), str. 4-5.
2. Gabričević, B...(et al.). Viški spomenici. Split: Izdanje Skupštine općine Vis, 1968.
3. Katić, M. Crkva sv. Silvestra na Biševu // Hrvatska zora: glasilo ogranka Matice Hrvatske Vis. Godište VI, 17/18(1997), str. 12-13.
4. Mardešić, A. V. Benediktinci na otocima viškog arhipelaga // Hrvatska zora: glasilo ogranka Matice Hrvatske Vis. Godište XIII, 39 (2004), str. 6-8.
5. Mardešić, A. V. Dvije stare crkvice na otoku Visu // Hrvatska zora: glasilo ogranka Matice Hrvatske Vis. Godište XIII, 41(2006), str. 8-9.
6. Mardešić, A. V. Kada je izgrađen najstariji dio svetišta Gospe od Veloga Sela // Hrvatska zora: Glasilo ogranka Matice Hrvatske Vis. Godište XIII, 38(2004), str. 5-6.

